

MAGYAR GERONTOLÓGIA

14. ÉVFOLYAM 41. SZÁM

On-line verzió: ISSN 2062-3690

[www.https://ojs.lib.unideb.hu/gerontologia](https://ojs.lib.unideb.hu/gerontologia)

A szeniorok digitális készségeinek változásai a covid alatt és után

Bajusz Klára

Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet Felnőttképzési és Képességfejlesztési Tanszék

 ORCID ID: 0000-0002-6477-2152

Kulcsszavak: COVID-19, digitális készségek, online idősoktatás

Absztrakt

A Pécsi Szenior Akadémia 2014 óta járul hozzá ahhoz, hogy a pécsi és Pécs környéki 60 év felettiek számára eszközöket adjon az aktív és sikeres idősödéshez. Az akadémia tevékenységét a COVID-19 járvány gyakorlatilag derékba törte, hiszen találkozási lehetőségeink megszűntek, munkánk az online térbe szorult vissza. Jelen kutatásunk azt vizsgálta, hogyan változtak szeniorjaink digitális készségei a karantén alatt és után, 2021-ben és 2022-ben. A vizsgálat írásbeli kikérdezéssel történt (online kérdőív), elemszáma az első évben 118, a másodikban 123 fő volt. Válaszadóink közel 40%-a nem azonos a két mérésben, így a kutatás nem tekinthető longitudinálisnak. A vizsgálatból kiderült, hogy a megkérdezettek 45%-ának digitális készségei javultak, az eltelt egy évben az online vásárlás és ügyintézés aránya nőtt körükben leginkább. IKT-ismereteiket leggyakrabban családtagjaiktól vagy barátaiktól szerzik, sokkal ritkábban szervezett formában, tanfolyamokon. Szeniorjaink karantén alatti szabadidejüket főleg olvasással és online tanulással töltötték, a tévzés ennél a célcsoportnál látványosan háttérbe szorult. 10 %-uk egyértelműen veszteséggel élte meg a járványhelyzetet: „hiányzik a napi ritmus”. A válaszadók 6%-a előnynek tekintette a kialakult állapotot: javult a tanuláshoz való viszonyuk, jobban rákényszerültek az önirányított tanulásra. Az online oktatással kapcsolatban

előnyként fogalmazzák meg a térbeli és időbeli rugalmasságot, azt, hogy a programok így visszanezhetők, a részvétel biztonságos. A legjellemzőbb negatívumok: a közösség és a vita hiánya, az „eltunyulás”, valamint az, hogy a digitális térben szervezett oktatás nem enyhíti körükben az elmagányosodás érzését.

Changes in digital skills of seniors during and after covid-19

Keywords: COVID-19, digital skills, online gerontoeducation

Abstract

Since 2014, the Senior Academy of Pécs helps people over 60 with tools for active and successful aging. The activity of the academy was cut short by the COVID-19 epidemic, our work was relegated to the online learning space. Our research examined how the digital skills of our seniors changed during and after the quarantine, in 2021 and 2022. The study was carried out by online questionnaire (n=118, n=123). The survey revealed that the digital skills of 45% of the respondents improved, mostly in online shopping and administration. Most of the seniors learn ICT knowledge from their family members or friends. During the quarantine our students spent their time mainly reading and learning online, watching TV takes only 4%. 10% of them clearly experienced the epidemic situation as a loss: "the daily rhythm is missing". 6% of the respondents considered the current situation to be an advantage: their attitude towards learning improved, they were more forced to self-directed learning. The advantages of online education: flexibility in space and time, participation is safe, lectures can be watched any time. The most typical negatives are: the lack of community and discussion, and the fact that online education does not reduce loneliness.

Idősoktatás és a digitális tér

A COVID-időszak számos változást hozott, vagy gyorsított fel az oktatás világában. Ezek közül leglátványosabb talán az online elérhető tanulási felületek és tartalmak számának megnövekedése mind a formális, mind a nonformális tanulás területén. Ezeket a változásokat számos elemzés és irányadó dokumentum üdvözli (OECD 2020, Európai Tanács 2020.06.26.), de az idősök mint célcsoport jellemzően kimarad, feledésbe merül ezekben a tanulmányokban. Talán éppen ezért született az Európai Tanács által (2020.10.09.) kiadott, az idősekre fókuszáló, „Az időskorúak emberi jogai, részvétele és jólléte a digitalizáció korában” című dokumentum, mely – többek között – kiemeli, hogy a szükséges intézkedések legyenek tekintettel az idősök pszichológiai egészségére és életminőségére, az aktív és egészséges idősödés megvalósulásához az idősödők használhassák a digitális technológia eszközeit, és a tagállamok tegyék lehetővé számukra a társadalmi, oktatási, kulturális eseményeken való távoli részvételt. Emellett hangsúlyozzák, hogy támogatni kell az időskorúakat a digitális készségek fejlesztésében és hozzásegíteni őket ahhoz, hogy alkalmazzanak digitális eszközöket a mindennapi feladatok elvégzéséhez (vásárlás, társadalmi kapcsolattartás).

Az idősoktatás mint speciális felnőttképzési, neveléstudományi terület gyakran a megszokottól eltérő gondolkodást igényel, céljai, eszközrendszere, didaktikai alapelvei sajátosak, s ezekről a digitális térben szervezett oktatás keretei között sem feledkezhetünk meg (Bajusz, 2021.). A váratlanul érkező koronavírus-járvány okozta társadalmi változások alapvető nehézségeket okoztak az idősoktatás területén is. A 2014 óta folyamatosan működő Pécsi Szenior Akadémia¹ tevékenységét egyik pillanatról a másikra kellett beszüntetnünk 2020. márciusában, és előre nem látható módon 2 évig szüneteltetnünk azt. Ezalatt az időszak alatt – amikor a karanténhelyzet miatt kiemelten szükséges lett volna a 60 év felettek támogatása – csak azokkal a hallgatóinkkal tudtuk tartani a kapcsolatot, akik IKT-eszközöket használtak, ez célcsoportunk közel fele. Mikor a személyes kapcsolattartás megszűnt – mert amíg lehetett, kültéri programokat szerveztünk –, csak az internet adta lehetőségek maradtak számunkra: facebook, youtube és e-mail. Azok közül, akiket a digitális analfabetizmus miatt elveszítettünk, sokakkal megszakadt a kapcsolatunk, és az akadémia újraindulása után sem tudtunk velük kommunikálni. Ezekben a társadalmi helyzetekben válik igazán hangsúlyossá, hogy mennyire

---

¹ A Pécsi Szenior Akadémia a Pécsi Tudományegyetem és az Aktív Időskorért Alapítvány közös fenntartásában működik. Alapvető célja, hogy a pécsi és Pécs környéki 60 év felettek számára adjon eszközöket az aktív és sikeres idősödéshez. Szemeszterenként 7-7 ingyenes előadás adja tevékenységünk gerincét, erre épülnek az eseti programok, séták, múzeumlátogatások stb, valamint eköré szerveződnek önállóan működő tanulócsoporthoz is (kirándulócsoporthoz, társasjátékos csoporthoz, stb). Regisztrált hallgatóink száma közel 1000 fő, programjaink ingyenesek.

hiányzik az idősellátással kapcsolatos rendszerszintű gondolkodásunk. Számos területen működnek szervezetek és szolgáltatások, de ezek sokszor inkább egymás mellett, mint együtt léteznek, gyakran egymás tevékenységéről sem tudva. Erőforrásainkat sokkal hatékonyabban hasznosíthatnánk egy egységes idősellátási és -oktatási struktúrában. Ehhez tesszük meg most az első lépéseket Pécsen: kezdeményeztük a **Szenior Központ** létrehozását. Az intézmény modern szemlélettel és holisztikus megközelítéssel fogná össze Pécs idősügyi szereplőit. A Központ a következő feladatokat láthatja el:

- érdekvédelem (jogi ügyek, munkavállalás, hozzáférési problémák stb.)
- tájékoztatás (kulturális programok, információk, szociális ellátási formák stb.)
- idősoztatás (szeniorakadémia, örömtánc, kézműves programok, kultúra, könyvtár, tréningek)
- munkaerő-közvetítés a szeniorok érdekei szerint
- tanácsadás
- szenior önkéntes-központ
- nappali ellátás és közösségi tér
- abúzus elleni védelem

A Szenior Központ rendszeres kiadványokkal tájékoztatná Pécs időseit, így az IKT-eszközöket nem használók számára is minden aktuális információt egy helyen elérhetővé tenné. A központ forprofit módon működhetne, azaz részben tevékenységei, programjai bevételeiből tartaná fenn magát.

Idősek és digitális írástudás

Az online tanulás természetesen az idősoztatásban is, így az Akadémián is helyet kapott, hiszen különböző előnyökkel jár (helyben és időben kötetlen, gazdaságos, visszanezhető). A 60 feletti korosztályban azonban számos akadálya is tapasztalható a digitális térben szervezett oktatásnak: a technikai háttér és/vagy a hozzáértés hiánya, információhiány, félelem a változásoktól stb. Ezek a problémák a mi munkánkban is érezhetőek voltak: amint az online térbe kerültek át programjaink, az érdeklődés láthatóan csökkent. Míg a jelenléti formában, hagyományos keretek között megtartott előadásainkon 150-250 hallgatónk van jelen, a youtube-csatornánkon közzétett előadások nézettsége a mai napig nem éri el a 120 főt.

A digitális analfabetizmus klasszikus akadályként jelentkezik a 60 feletti korcsoportnál. Pontos adataink nincsenek, a népszámlálás eredményei adják majd a legpontosabb képet a

korcsoportonkénti digitális készségekről. A digitális gazdaság és társadalom fejlettségét mérő európai mutató (DESI) 2022. évi adatai szerint Magyarország a 27 tagállam közül a 22. helyen áll. A humán tőke tekintetében az ország pontszáma 38 a 46 pontos uniós átlaggal szemben (23. hely). A magyarok 49%-a rendelkezik legalább alapszintű digitális készségekkel, de ebben a felmérésben sem szerepelnek korosztályos adatok². A hazai adatok szerint a 65-74 évesek 53%-a kapcsolódik a világhálóra, az érintettek fele napi 1-2 órát internetezik, alapvetően információszerzés céljából (KSH, 2021). Mivel a 60 év feletti digitális készségeiről keveset tudunk, és ezek ismerete munkánkhoz is elengedhetetlen, egy olyan vizsgálatba kezdünk, mely hallgatóink ezirányú tudásának felmérésére vállalkozott.

Digitális készségek a Pécsi Szenior Akadémia hallgatóinak körében

Módszer, minta

A kutatás írásbeli kikérdezéssel történt két adatfelvételi időpontban: 2021. és 2022. április-májusban. Eredeti terveink szerint hosszmetzeti vizsgálatot végeztünk volna, de adatvédelmi okokból megtartottuk az anonimitást, így gyakorlatilag két külön kikérdezésről van szó. Az elemszám az első adatfelvételnél 118, egy évvel később 123 fő, a vizsgálat nem reprezentatív. A mintavétel nem véletlenszerű, mivel az adott körülmények között csak online kérdőívvel tudunk dolgozni: azok kerülhettek be a mintába, akik aktív internetfelhasználóként a Pécsi Szenior Akadémia Facebook-oldalán vagy az akadémia zárt csoportjában találkoztak a kitöltési felkéréssel. A minta tehát a digitális készségek tekintetében felülreprezentált, a mérés IKT-eszközöket már legalább alapszinten használó hallgatóink körében történt. A kitöltők 85%-a nő, 15%-a férfi (ez megegyezik hallgatóink nemi arányával). A válaszadók közel fele csak a második kérdőívet töltötte ki.

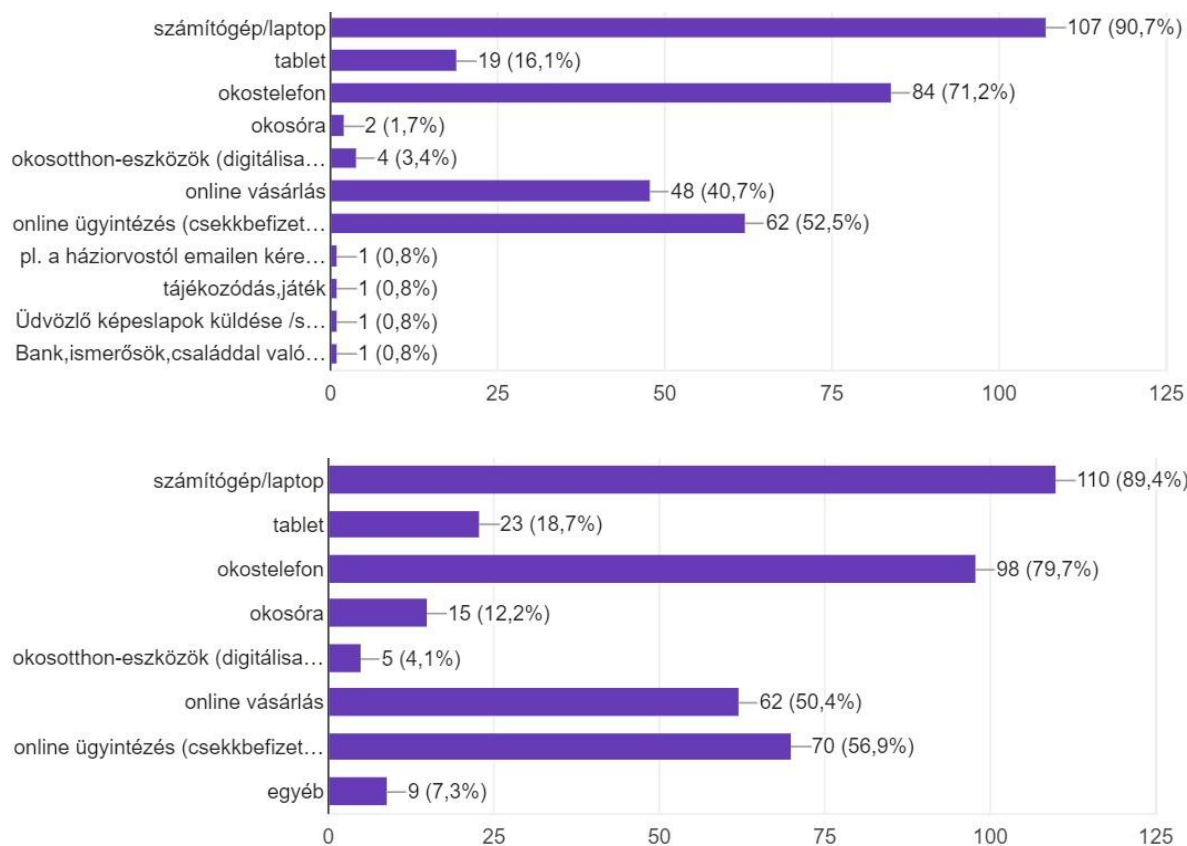
Eredmények

A vizsgálatban résztvevő 60 év feletti 93%-a naponta internetezik, ez az arány közel kétszerese annak, mint ami a korosztályra jellemző, sőt magasan meghaladja a magyar átlagot is. A 2022-es vizsgálatban a 80 év feletti részvételi aránya 10%, ez kétszerese az egy évvel korábbinak. A többi kitöltő szinte fele-fele arányban 60-as vagy 70-es éveiben jár.

---

² DESI_2022__Hungary__hu_SSQDwL2N66L9MSTi7XyYHW0msNw_88750.pdf (letöltés: 2022. 11. 02.)

2021-ben a válaszadók 70, míg egy évvel később 56%-a vallja magát az online térben a korábbi időszakhoz képest aktívabbnak. Minkét évben egyaránt 45% érzi úgy, hogy digitális készségei javultak.

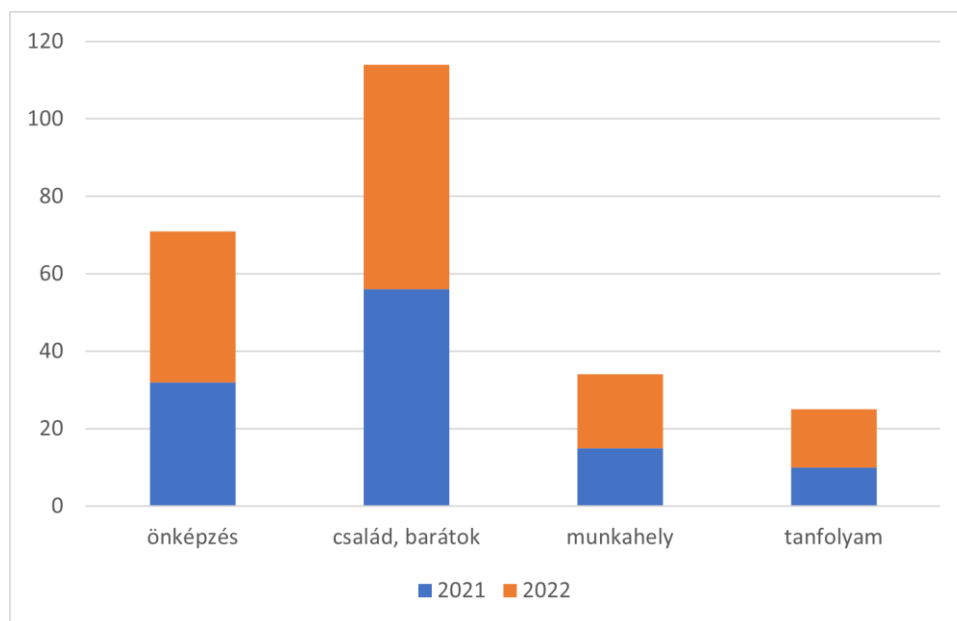

1. ábra A válaszadók által használt digitális eszközök, %. 2021 n=118, 2022 n=123

Okostelefont és laptopot (asztali gépet) majdnem minden megkérdezett használ. Leggyakrabban online ügyintézésre (Ügyfélkapu, EESZT, banki tranzakciók, időpontfoglalás) és online vásárlásra használják az internetet (1. ábra: a diagram felső része a 2021-es, míg a diagram második része a 2022-es adatot mutatja). A 60 év feletti korosztály bizalmatlansága és gyakorlatlansága összességében csökken az online felületek kapcsán, és nő az internetes vásárlási arány is. Az okosórák száma látványosan megnőtt egy év alatt – arra vonatkozóan, hogy ezeket időseink ajándékba kapták vagy vették-e, nincsen adatunk. Lehet, hogy az eszköz a biztonságérzetet növeli, de mivel hallgatóinkról más vizsgálatokból tudjuk, hogy átlagon felül aktívak a sportok és a természetjárás terén, lehet, hogy az ilyen célú felhasználás is gyakori körükben.

Mindkét évben közel 40% érezte úgy, hogy digitális készségeinek terén jelentős változás nem történt, de többet és tudatosabban használják az internet adta lehetőségeket. 20% (2021) illetve

22% (2022) az online vásárlást jelölte meg új szokásként, 25% és 16% az ügyintézés, 10% és 13% most váltott okostelefonra. 24, illetve 17% már mobilbank-alkalmazást is használ.

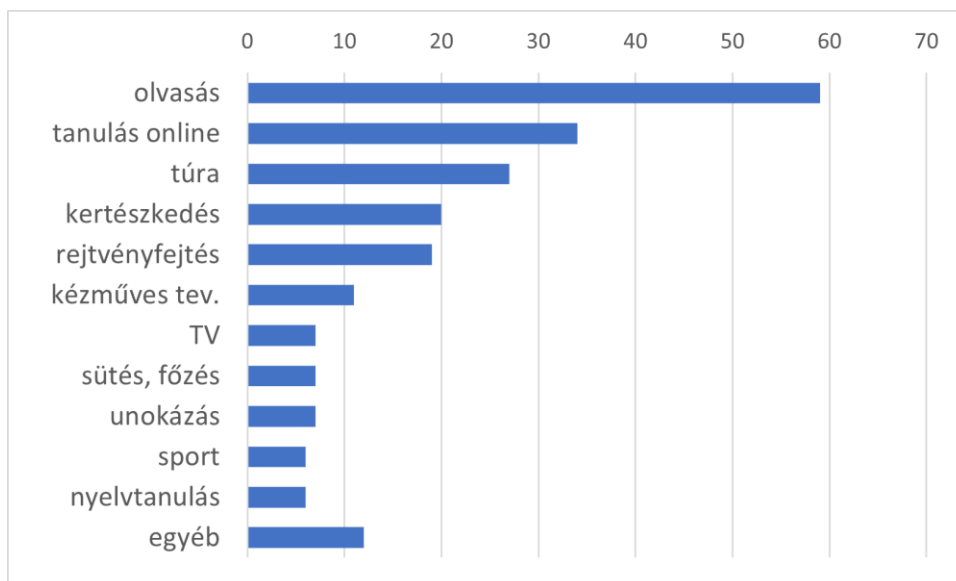

2. ábra Kitől tanulta digitális ismereteit? 2021 n=100, 2022 n=115

Hasznos tudnunk azt is, mely csatornákon terjednek leginkább a digitális eszközökkel kapcsolatos ismeretek időseink körében (2. ábra). Mindkét évben a családtagok és közeli barátok jelentették az elsődleges információforrást. Második helyen az önirányított tanulás szerepel: 28%, egy évvel később 29% önképzéssel fejlesztette digitális készségeit. Megjelennek a 60 év felettiak között azok is, akik még aktív korukban, munkahelyükön sajátították el a szükséges ismereteket. Sajnálatos, hogy a célzott és szervezett idősoktatási programok szorultak utolsó helyre, 10-15%-os említéssel, bár arányuk 2022-ben valamivel nagyobb volt.

Tevékenységek a karantén alatt

Mivel az Akadémia kényszerűen szüneteltette tevékenységét, rendszeres találkozásaink elmaradtak, kíváncsiak voltunk arra is, hogyan változott meg hallgatóink tanulói magatartása a karantén alatt, mivel töltötték szabadidejüket (3. ábra, 2021-es adatok).

3. ábra Mivel tölti szabadidejét? n=118 (2021)

A válaszadók 50%-ának fő szabadidős tevékenysége az olvasás. Második helyen – és ez nagyon örömteli eredmény annak ellenére is, hogy a minta nem reprezentatív – az online tanulás szerepel (29%): ismeretterjesztő előadások, koncertek a youtube-on, hangoskönyvek, digitális tárlatvezetések, nyelvtanulás. Harmadik helyen a túrázás, kirándulás szerepel (23%). Népszerű a kertészkedés, rejtvényfejtés és a kézműves tevékenység is. Szintén megnagyító eredmény, hogy ebben az aktív, tanuló célcsoportban a TV-nézés mindössze 4%-os említést kapott.

A megkérdezettek 48%-a nyilatkozott úgy, hogy tanulási tevékenysége az online felületekre helyeződött át. Szeniorjaink 10 %-a egyértelműen veszteséggel élte meg a karanténhelyzetet: „hiányzik a napi ritmus”, az előadások, az ingerek, a társaság. Ezzel szemben 6% tekinti előnynek a kialakult körülményeket: javult a tanuláshoz való viszonyuk, több dolgot kénytelenek egyedül, önállóan elsajátítani.

Hallgatóinkat megkérdeztük arról is, milyen tapasztalataik vannak az online térbe kényszerült tanulási terekről, milyen előnyeit és hátrányait látják a digitális oktatásnak. Előnyként szerepelt az, hogy az időbeosztásuk ez esetben szabad, nem kell adott előadás-időpontokhoz alkalmazkodniuk. Nincsenek utazási költségek, nehézségek, nincs utazásra szánt idő. Az online tér emellett több lehetőséget nyit meg a hagyományos tanulási szinterekhez képest. Előnyként említették meg a legtöbb online tanulási lehetőség ingyenességét, a programok visszanezhetőségét, és a biztonságos részvételi lehetőséget.

A hátrányok között első helyen egyértelműen a személyes kapcsolatok hiánya jelent meg (38%). Sokszor előkerült az „eltunyulás” veszélye is: nincs miért adni magunkra, fodrászhoz

menni, elegánsan felöltözni, a külsőnkre ügyelni. Sokaknak „hiányzik a vita”: nincsenek valós interakciók, beszélgetések, eszmecsere, egymás motiválása, az online oktatásnak „nincs hangulata”. Hiába van ott egy virtuális közösség, ülök a monitor előtt, de „akkor is egyedül vagyok...”. Hiányoznak a közös programok, érintések, nevetések, élmények – a digitális tér nem csökkenti az idősök elmagányosodásának érzését.

Összegzés

A Pécsi Szenior Akadémia hallgatói körében végzett online írásbeli kikérdezés eredményei a hipotézisek tükrében a következők:

H1. A válaszadók több mint fele mindkét mérés alkalmával aktívabbnak érzi magát a digitális térben, mint egy évben korábban.

Mivel a válaszadóknak az első évben 70%, a másodikban 56%-a vélekedett az előfeltevésnek megfelelően, jelen vizsgálatban a megkérdezettek vonatkoztatva a hipotézis igazolódott.

H2. Az idősök IKT-ismereteiket elsősorban családtagjaiktól/barátaiktól szerzik.

Második hipotézisünk szintén igazolódott. Szükség lenne számítógépes tanfolyamokra, okoseszközök használatát támogató képzésekre nem csupán a nagyvárosokban, hanem a kisebb településeken is, ahol a digitális írástudatlan idősök túlnyomó része él, szó szerint és átvitt értelemben is távol a tanulási lehetőségektől.

H3. A megkérdezettek legfeljebb 30%-a vásárol online.

Hipotézisünk nem igazolódott, hisz a megkérdezettek mindkét évben felülteljesítették az országos átlagot: 2021-ben 40%, 2022-ben 50% vásárolt internetes felületeken. Érdemes lenne közelebbről megvizsgálni a vásárlási szokásokat, motivációkat és tapasztalatokat, hiszen dinamikusan növekvő célcsoportról van szó.

H4. A megkérdezettek legalább fele rendszeresen intézi ügyeit online (időpontfoglalás, ügyfélkapu).

Az előfeltevés beigazolódott: 52 és 57% helyezte át a digitális térbe ügyei intézésének legalább egy részét, változtatott szokásain, tanult meg új készségeket az online szolgáltatások igénybevételéhez.

H5. Időseink a karantén alatt szabadidejüket elsősorban olvasással és kirándulással töltik.

Hipotézisünk részben beigazolódott, hiszen a legnépszerűbb szabadidős tevékenység valóban az olvasás, de második helyen örömteli módon az online tanulási színterek megjelenése szerepel. Újra hangsúlyoznunk kell, hogy mintáink nem reprezentatívak, az átlagon felül iskolázott és aktív idősödők szokásait tükrözik.

Visszatérés

2022 tavaszán újra kinyitotta kapuit a Pécsi Szenior Akadémia. Kicsit megtépázva, de újrakezdtük a közösség felépítését. Azok, akik digitális eszközeiken keresztül követtek minket a járvány két évében és egészségügyi, családi körülményeik nem romlottak, törés nélkül csatlakoztak hozzánk az újrakezdekor. Azok, akik a hagyományos csatornákon kommunikálnak (vezetékes telefon, postai levél) sokszor lemaradtak/elmaradtak, hiszen sajnálatos módon nincs erőforrásunk az ő személyes felkeresésükre, az újbóli kapcsolatfelvételre. Igyekszünk a hagyományos eszközökön keresztül (pl. helyi TV) tájékoztatni őket programjainkról. A karantén azonban új hallgatókat is hozott. Facebook-os zárt csoportunk tagsága az elmúlt két passzív évben 30%-kal gyarapodott. Szép számmal érkeztek érdeklődők az újrakezdekor – ők egyértelműen a közösségi oldalon való jelenlétünk hatására, idén csatlakoztak az akadémiához. Ők azok, akik most élhetik át először azt, milyen valóban a Pécsi Szenior Akadémia hallgatójának lenni, előadásainkon, programjainkon részt venni, tanulócsoportjainkhoz csatlakozni, új közösségi élményeket szerezni.

Irodalomjegyzék

Bajusz Klára (2021): Idősktatás az online térben. Lehetőségek és kihívások. Tudásmenedzsment, 22(1. különszám), p. 240–247.

DESI_2022__Hungary__hu_SSQDwL2N66L9MSTi7XyYHW0msNw_88750.pdf (letöltés: 2022. 10. 15.)

Európai Tanács (2020. 06. 26.): Az Európai Tanács következtetései az oktatás és a képzés területén a Covid19-válság elleni fellépésről. 2020/C 212 I/03. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XG0626\(01\)&qid=1619597002367&from=HU](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XG0626(01)&qid=1619597002367&from=HU)

Európai Tanács. (2020. 10. 09.): Az időskorúak emberi jogai, részvétele és jólléte a digitalizáció korában. Brüsszel. (OR. en) 11717/1/20 REV 1 SOC 607.

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11717-2020-REV-1/hu/pdf>

KSH (2021): A háztartások információs- és kommunikációs eszköz-használatának főbb jellemzői. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/ikt/2020/01/index.html> (2022. 10. 01.)

OECD (2020): The potential of Online Learning for adults: Early lessons from the COVID-19 crisis. https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=135_135358-ool6fisocq&title=The-potential-of-Online-Learning-for-adults-Early-lessons-from-the-COVID-19-crisis (2022. 11. 03.)

A szerző:

Dr. Bajusz Klára

Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet

Felnőttképzési és Képességfejlesztési Tanszék

7624 Pécs, Rókus u. 2.

bajusz.klara@pte.hu

06 72 503 600